

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV VEŘEJNÉ SPRÁVY A PRÁVA

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AUTOR PRÁCE: Věra Vernerová

VEDOUCÍ PRÁCE: JUDr. Bc. Karel Rohr

2007

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATION
INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION AND LAW

PROBATION AND MEDIATION SERVICE
BACHELOR WORK

AUTHOR: Věra Vernerová

SUPERVISOR: JUDr. Bc. Karel Rohr

2007

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko – správní
Ústav veřejné správy a práva
Akademický rok: **2006/2007**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Pro: **Věru Vernerovou**

Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**

Název tématu: **Probační a mediační služba**

Zásady pro zpracování:

Úvod

1. Popis základních údajů (propace, mediace, alternativní řešení trestních věcí a související pojmy)
2. Charakteristika probace a mediace (poslání, cíle, zásady, principy, oblasti a nástroje činnosti)
3. Práce s obviněnými resp. pachateli v různých fázích trestního procesu
4. Alternativní řešení trestních věcí
5. Obecně prospěšné práce (právní úprava, typy, vývoj, postup práce PMS a klienta)
6. Závěr
7. Literatura
8. Přílohy

Seznam odborné literatury:

1. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998
2. MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B., CHALUPOVÁ, J., HALÍK, T.: *Práce s rizikovou mládeží*, 1. vyd. Praha: Portál, 1996
3. JUDr., PhDr. VUJTĚCH, J., JUDr. HANÁK, V., JUDr. KARABEC, Z. CSc.,
Mgr. KOTULAN, P., Mgr. MALINOVÁ, K., RNDr. MUSIL, S., PhDr. SCHEINOST, M.:
Výzkum institutu obecně prospěšných prací, 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998
4. SOTOLÁŘ, A., Púry, F., Šámal, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, C.H.BECK, Praha 2000

Zákony:

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Rozsah: 30 - 40 stran

Vedoucí práce: JUDr. Bc. Karel Rohr
Ústav veřejné správy a práva

Vedoucí katedry (ústavu): prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.

Datum zadání práce: 25. října 2006

Termín odevzdání práce: 21. května 2007

V Pardubicích dne: 7. 1. 2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 10. 5. 2007

Věra Vernerová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu své práce JUDr. Bc. Karlu Rohrovi za metodické vedení při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Barboře Kholové, vedoucí střediska Probační a mediační služby ČR v Rychnově nad Kněžnou, která mi poskytla informace, rady a důležité podklady. Závěrem děkuji i své rodině, která mě po celou dobu studia na vysoké škole podporovala.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou Probační a mediační služby a to jak v českém, tak i v mezinárodním kontextu.

První část práce je věnována popisu základních pojmů – probace, mediace a alternativní řešení trestních věcí a související pojmy.

Druhá část obsahuje popis probační a mediační služby v mezinárodním kontextu a v České republice. Jsou zde popsány cíle, zásady, principy, oblasti a nástroje činnosti služby.

Třetí část charakterizuje mediační a probační aktivity v různých fázích trestního procesu.

Ve čtvrté části jsou zmíněna alternativní řešení trestních věcí.

Pátá část je věnována jedné z nejpoužívanějších forem alternativního řešení trestních věcí - obecně prospěšným pracím.

Závěr obsahuje krátké zhodnocení Probační a mediační služby v České republice.

ABSTRACT

This bachelor work deals with Probation and mediation service, both within the Czech and the international context.

The first part of this dissertation concerns the description of the basic terms – probation, mediation and alternative solutions to criminal affairs and relating terms.

The second part contains the description of the probation and mediation service within the international context and the Czech republic. The goals, principles, areas and implements of the activity of the service are described here.

The third part describes mediation and probation activities in different stages of the crime process.

Solutions to criminal affairs are mentioned in the fourth part.

The fifth part is dedicated to one of the most used forms of the alternative solution to the criminal affairs – compulsory welfare works.

The conclusion contains a brief rate of Probation and mediation service in the Czech republic.

OBSAH:

ÚVOD	11
1 POPIS ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1 PROBACE	12
1.2 MEDIACE	12
1.3 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ A SOUVISEJÍCÍ POJMY	12
2 CHARAKTERISTIKA PROBACE A MEDIACE	14
2.1 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA V MEZINÁRODNÍM KONTEXTU	14
2.2 PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA V ČESKÉ REPUBLICE	16
2.2.1 POSLÁNÍ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	17
2.2.2 CÍLE PŮSOBNÍ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	18
2.2.3 ZÁSADY ČINNOSTI PRACOVNÍKŮ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY..	18
2.2.4 PRINCIPY ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	19
2.2.5 OBLASTI ČINNOSTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	19
2.2.6 NÁSTROJE PRACOVNÍKŮ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY	20
2.2.7 ROZHOVOR JAKO AKTIVNÍ PRACOVNÍ NÁSTROJ	21
3 PRÁCE S OBVINĚNÝMI RESP. PACHATELI V RŮZNÝCH FÁZÍCH TRESTNÍHO PROCESU	22
3.1 CHARAKTERISTIKA MEDIAČNÍCH A PROBAČNÍCH AKTIVIT V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	22
3.2 PŘÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ	23
3.3 ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM	24
3.4 VYKONÁVACÍ ŘÍZENÍ	24
4 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ	25
4.1 CHARAKTER ALTERNATIV K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	25
4.2 HISTORIE ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	25
4.3 PRÁVNÍ RÁMEC ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	29
4.4 DRUHY ALTERNATIVNÍCH TRESTŮ	29
5 OBECNĚ PROSPĚŠNÉ PRÁCE	33
5.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	33
5.2 VÝVOJ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V EVROPĚ.....	34
5.3 TYPY OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	37
5.4 POSTUP PRÁCE PROBAČNÍHO PRACOVNÍKA A KLIENTA PŘI UKLÁDÁNÍ TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	39
5.5 VÝKON OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH	41
5.5.1 TYPY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ PRO VÝKON OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	41
5.5.2 NEJČASTĚJŠÍ PROBLEMATIKA PŘI UKLÁDÁNÍ A VÝKONU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH.....	42
ZÁVĚR	44
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
PŘÍLOHY	47

Seznam použitých zkratk

PMS - probační a mediační služba

OPP - obecně prospěšné práce

ČR - Česká republika

tr. z. - trestní zákon

tr. ř. - trestní řád

TOS - trest odnětí svobody

Úvod

Bakalářská práce se zabývá činností Probační a mediační služby a to jak v českém, tak i v mezinárodním kontextu.

Dá se říci, že Probační a mediační služba (dále jen PMS) je v České republice teprve ve svém počátku. Svoji činnost zahájila dnem 1.1.2001 zákonem č. 257/2000 Sb.o Probační a mediační službě; vzhledem k této skutečnosti je množství literatury týkající se dané problematiky značně omezené. Tato forma řešení potrestání lidí je však např. ve Švýcarsku už dlouhou dobu zavedena a nutno říci, že úspěšně.

Jedna z nejpoužívanějších forem alternativního řešení trestních věcí jsou obecně prospěšné práce (dále OPP; neplést s veřejně prospěšnými pracemi, jak je mylně označují snad všechna naše média). OPP mají oproti výkonu trestu odnětí svobody ve vězení velké množství výhod, jak pro odsouzeného, tak i pro stát. Pro odsouzeného např. to, že u něj nedojde k přetrhání sociální vazby se svým okolím, rodinou, že nese sám zodpovědnost za svůj trestný čin. Pokud trest OPP vykonává v daném termínu a splní veškeré povinnosti uložené soudem, po výkonu tohoto trestu dojde k výmazu záznamu z rejstříku trestů. Zabrání se tím problému s opětovnou integrací do společnosti.

Ze strany státu má trest OPP např. tyto výhody: ušetření finančních prostředků daňových poplatníků, odlehčení přeplněným věznicím a i přínos pro danou lokalitu, kde si odsouzený trest odpykává. Bohužel, na rozdíl od ostatních států (např. USA, Velké Británie, Nizozemí), si odsouzení trest nemohou odpracovat v institucích jako jsou nemocnice, ústavy sociální péče či jinde, kde se setkávají či pracují v přímém kontaktu s lidmi.

V současné době se začíná posilovat spolupráce mezi neziskovými organizacemi a středisky PMS, takže je možné, že při čtení této práce již budou klienti trest OPP vykonávat v zařízeních typu ÚSP apod.. Zatím je to však pouze výjimečné.

Cílem bakalářské práce je tedy popis rozdílu činností střediska Probační a mediační služby v České republice a v ostatních zemích. Dále jsou zde popsány typy alternativního řešení trestních věcí, konkrétně trestu obecně prospěšných prací, které se snaží více rozvést a ukázat na rozdíl mezi výkonem tohoto trestu v České republice a ostatních evropských zemích. V České republice se více využívá výkon trestu OPP v sektoru technických a úklidových prací v rámci obce než výše zmiňovaná práce s lidmi.

Cílem této bakalářské práce je podat alespoň základní informace o výše zmiňované problematice a základních souvislostech.

1 Popis základních pojmů

1.1 Probace

Probační pracovník = sociální pracovník v justici, který provádí odborné vedení, zajišťuje pomoc pachateli trestné činnosti s cílem zajistit, aby pachatel v budoucnu vedl řádný život

Probační dohled = pravidelný osobní kontakt pachatele trestné činnosti s úředníkem probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního programu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona

Dohled = soubor kontrolních aktivit, které zajišťují, aby pachatel, pohybující se ve společnosti, dodržoval uložená omezení, povinnosti a splnil soudem stanovené podmínky

Kontrola = soubor aktivit směřujících ke zjištění, jak odsouzený plní uložené podmínky a povinnosti spojené s alternativní sankcí

Pachatel = termín „pachatel“ je chápán jako osoba „obžalovaná“, tak i „odsouzená“

1.2 Mediace

Kriminalita = používáme jako synonymum výrazu skutečná kriminalita, je to množina všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaných kýmkoli, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná

Mediace = mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činností směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.

Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného

Mediační služba = má za úkol zprostředkování řešení sporu za účasti třetí strany – mediátora – jehož úkolem je řídit proces mediace a pomoci stranám zúčastněným ve sporu k řešení, které uspokojí jejich zájmy a potřeby

1.3 Alternativní řešení trestních věcí a související pojmy

Odklony trestního řízení = alternativy ke klasickému způsobu vedení trestního řízení neboli odklony trestního řízení

Alternativní tresty = alternativy k určité trestní sankci, většinou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, tresty vykonávané ve společnosti, někdy označované i jako ambulantní sankce

Alternativní způsoby trestního řízení = alternativy ke klasickému způsobu vedení trestního řízení neboli odklony trestního řízení

Obecně prospěšné práce = alternativou k trestu odnětí svobody, ukládanou pachateli, který by mohl být odsouzen k trestu odnětí svobody. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by byl jinak za trestný čin uložen

2 Charakteristika probace a mediace

Probační a mediační služba byla zřízena na základě zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. PMS je organizační složkou státu, není právnickou osobou, jedná jménem státu v rozsahu své působnosti. PMS je účetní jednotkou. Podstatou Probační a mediační služby je plnit úkony probace a mediace, popř. plnit další úkoly v trestním řízení a vykonávat oprávnění vymezená v trestním zákoně, trestním řádu a zákoně o Probační a mediační službě, případně dalších zákonech, a to na území České republiky. Sídlem PMS je hlavní město Praha. Ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci je Ministerstvo spravedlnosti ČR. V čele PMS stojí ředitel, oprávněný jednat jejím jménem ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

2.1 Probační a mediační služba v mezinárodním kontextu

Na evropském kontinentu se tradice v oblasti probace začala vyvíjet především v zemích západní a severní Evropy, kde je její počátek zaznamenán zhruba na konci 19. a počátkem 20. století. V této době došlo k posílení zájmu o osobu pachatele a dochází také k rozvoji nových forem trestu a opatření nespojených s bezprostředním odnětím svobody. Tyto postupy byly úzce spojeny s dobrovolnickou a charitativní péčí, probační aktivity mimo státní zařízení zpravidla vznikly v rámci církví a dobrovolných organizací.

Mediační programy v trestní justici se v Evropě začínají uplatňovat od konce 70. let dvacátého století s cílem řešit trestní činnost se zapojením pachatele na straně jedné a oběti na straně druhé. Podněty pro mediaci přicházejí zejména z Kanady, Austrálie a Nového Zélandu.

V posledním desetiletí se činnost probační služby zaměřuje nejen na osobu pachatele a jeho bezprostřední sociální okolí, ale také na práci s poškozeným. Do probace lze také zahrnout i propuštění na podmínku. V této době se používá místo termínu probační služba název sociální služby v justici. Země s nejdelší tradicí probace jsou zejména Nizozemí, Velká Británie a skandinávské země.

Za období posledních 50. let prošla probace několika významnými vývojovými etapami:

- v období 50. let jde zejména o humanizaci vězeňských trestů a dochází k prvním pokusům o komplexní uplatnění alternativních trestů především u podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění
- v průběhu 60 a 70. let se v probaci stále více prosazují výchovná, sociální a terapeutická opatření, která jsou uplatňována formou institucionální péče

- koncem 70. let a v průběhu 80. let je zdůrazňován význam přirozeného sociálního prostředí pachatele pro jeho nápravu, hledají se nové ambulantní postupy pro řešení trestné činnosti
- během 80. let nastává období vývoje trestní politiky, začínají se zavádět první instituty odklonů v trestním řízení (diverze)
- v 90. letech se v probaci začíná přihlížet zejména k práci s prostředím, kde došlo ke spáchání trestního činu

Právní úprava a organizace probační služby je začleněna jako specializovaná sociální práce přímo do justice (Francie), nebo je touto činností pověřena privátní organizace (Rakousko, Nizozemí). Některé země mají probační činnosti zajištěné zároveň prostřednictvím privátních a justičních orgánů (např. Velká Británie). Tento typ služby je financován zejména z veřejných prostředků a to i v případě, že jsou činnosti zajišťovány privátními organizacemi.

Podstatou mediace je zprostředkování řešení sporu za účasti třetí strany, mediátora, jehož úkolem je řídit proces mediace. Mediátor se také snaží pomoci stranám sporu dospět k řešení, které uspokojí jejich zájmy a potřeby. Řešení konfliktu zprostředkováním dohody mezi spornými stranami se začalo konkretizovat ve druhé polovině 20. století na severoamerickém kontinentu. Mediace se postupně stávala významným doplňkem nebo alternativou soudnímu řešení sporů. Postupně začala mediace pronikat do nejrůznějších oblastí lidského života, jako jsou např. rodinné a sousedské spory, oblast etnických konfliktů atd.. Tento způsob řešení sporů pronikl do mnoha evropských zemí, především do USA a Kanady, a to zejména v 60. letech 20. století. Zde se mediátorství začíná prosazovat jako legitimní přístup k řešení sporů a začíná se prosazovat využití mediace jako samostatné profese.

Řešení konfliktů prostřednictvím mediace se zanedlouho objevilo také v Austrálii, na Novém Zélandu, v Evropě a v jižní Africe.

Experimentální ověřování a pilotní projekty jsou pro mediaci mezi poškozeným a obviněným charakteristické zejména v 80. letech 20. století v Norsku, Německu, Francii, Rakousku a Belgii. Koncem 90. let je vytvořen legislativní rámec pro použití mediace v trestních věcech ve Velké Británii, Finsku a také v Polsku. Nově vznikající mediační programy se snahou začlenit mediaci mezi poškozeným a obviněným do řešení trestních věcí se také objevují v Dánsku, Irsku, Itálii, atd.. V Evropě se setkáváme s nejrůznějšími podobami mediačních programů, které se liší především organizačním začleněním. Mediace mezi poškozeným a obviněným je poskytována zejména veřejnou organizací (např. policie, soud, probační služba) nebo soukromou nezávislou organizací.

2.2 Probační a mediální služba v České republice

Cílem PMS je přispět k naplňování trestní spravedlnosti a podílet se prostřednictvím probace a mediace na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými a vyjednáváním usilovat o urovnání konfliktních stavů a obnovení respektu k právním normám v souvislosti s trestním řízením. PMS se snaží pomoci nejen pachatelům, ale i obětem trestné činnosti.

Prvními historickými kroky ke vzniku probace a mediace v ČR patřily především aktivity, které v tehdejší době přispěly k rozvoji nových forem a způsobů práce s pachateli trestných činů. Mezi tyto aktivity patřilo například úsilí širokého spektra odborníků z tzv. pomáhajících profesí z konce 60. let, které v sobě zahrnovaly posilování sociálně-výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů, zejména se zaměřením na odstranění příčin porušování právních norem. V letech 1968 – 1971 vzniklo ve spolupráci Národního výboru hlavního města Prahy a Výzkumného ústavu kriminologického experimentální středisko postpenitenciální péče, které pracovalo v rámci projektu „Výzkumu faktorů recidivy“ a jeho cílem bylo ověřování metody práce s tzv. sociálně nepřizpůsobivými občany ve velkém městě. Tímto projektem byl odstartován proces práce sociálních kurátorů s pachateli trestné činnosti.

Po vzniku profese sociálních kurátorů začaly vznikat další důležité profese jako kurátoři pro mládež, kteří pracovali především s delikventní mládeží. V rámci systému vězeňství byla zřizována místa sociálních pracovníků, jejichž pracovní náplní bylo především udržení kontaktů mezi odsouzenými a jejich rodinou a zároveň udržení kontaktů se sociálním prostředím po dobu výkonu trestu odnětí svobody.

Po roce 1989 v souvislosti se změnou politického a společenského systému se projevil nedostatky z minulých dob především v oblasti trestní politiky. Docházelo k vysokému nárůstu kriminality. Přesto se začaly v tomto období objevovat další aktivity, které přispěly k budoucímu formování základů probace a mediace v České republice. Především se jednalo o experiment „mimosoudní alternativa pro delikventní mládež“, který byl zahájen v roce 1991. Autoři se inspirovali zkušenostmi sociálních pracovníků západních zemí z konce 80. let, zejména pak z Rakouska, kde se začaly využívat tzv. odklony trestního řízení. Poprvé byly uplatněny prvky mediace. Začaly vznikat další experimenty, které souvisely s postupnou změnou legislativy, které vedly k rozšíření oblasti trestů nespojených s uvězněním pachatele a využití dalších opatření především tzv. odklonů v trestním řízení. V roce 1993 byl novelou trestního řádu zaveden institut podmíněného zastavení trestního stíhání a další významné instituty jako byly např. narovnání, trest obecně prospěšných prací, trest podmíněného odsouzení s dohledem a možnost podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. V roce 1994 skupina studentů a přednášejících z katedry sociální práce Filozofické fakulty University Karlovy v Praze založila

Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, k jehož aktivitám patřilo zpracování projektů v oblasti řešení trestního konfliktu z pohledu nových metod sociální práce a jejich předložení Ministerstvu spravedlnosti ČR. Přestože tyto projekty nebyly oficiálně ministerstvem přijaty, staly se významnou inspirací pro vznik pracovních míst probačních úředníků, kteří se zaměřovali zejména na zajištění administrativně technického výkonu trestu obecně prospěšných prací a na formální kontrolu chování obviněných v institutech s uložením zkušební doby. Pouze některé obvodní a okresní soudy využily této příležitosti k obsazení místa probačního úředníka kvalifikovaně vzdělanými lidmi v oboru sociální práce. Začala se rozvíjet kvalifikovaná sociální práce s obviněnými i poškozenými v trestní justici a došlo ke vzniku spolupráce se soudci, státními zástupci a dalšími odborníky. Tato spolupráce byla podnětem k vytváření koncepčních materiálů ovlivňujících budoucí podobu zákona o Probační a mediační službě. V době, kdy se připravoval zákon o Probační a mediační službě, se objevila potřeba nové služby pro kvalifikované úředníky a asistenty. Proto v průběhu roku 1999 byl Sdružením pro rozvoj sociální práce s Institutem pro další vzdělávání soudců vypracován projekt Kvalifikačního vzdělávacího programu pro úředníky a asistenty Probační a mediační služby. Tento projekt byl po schválení ministrem spravedlnosti poprvé realizován v letech 1999 – 2000.¹

2.2.1 Poslání Probační a mediační služby

Činnost PMS definuje zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě těmito hlavními body:

- 1) Úkolem PMS je přispívat prostřednictvím probace a mediace k naplňování trestní spravedlnosti, zejména vytvářením podmínek pro ukládání a zajištění výkonu alternativních trestů a rovněž nalezení odpovídajícího účinného a efektivního rozhodování o alternativních postupech v trestním řízení a reakce na spáchaný trestný čin.
- 2) Prostřednictvím probace a mediace se podílí na řešení sporů mezi obviněnými poškozenými a svými činnosti usiluje o urovnání konfliktních stavů a obnovení respektu k právním normám v souvislosti s trestním řízením. Nedílnou součástí poslání služby je prevence a snižování rizik opakování trestné činnosti.

¹ Příručka pro probaci a mediaci, SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, Organizační řád oddíl III, str. 15 - 20

- 3) PMS za účelem zajištění svého poslání provádí nebo zabezpečuje koncepční, metodickou, informační a vzdělávací činnost.
- 4) PMS spolupracuje se státními a nestátními organizacemi obdobného zaměření, profesními organizacemi, odbornými ústavy, státními a nestátními vzdělávacími institucemi.
- 5) PMS rozvíjí mezinárodní spolupráci se zahraničními institucemi působícími v oblasti probace, mediace, sociální práce v trestní justici a sociálních službách.¹

2.2.2 Cíle působení Probační a mediační služby

- integrace pachatele – PMS směřuje k začlenění pachatelů do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který usiluje o obnovení respektu pachatelů k právnímu stavu společnosti, o jejich uplatnění a seberealizaci.
- participace poškozeného – PMS se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ odškodnění, řešení následků trestného činu a obnovení jeho pocitu bezpečí ve společnosti a důvěry v systém trestní spravedlnosti.
- ochrana společnosti – PMS chce přispívat k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.¹

2.2.3 Zásady činnosti pracovníků Probační a mediační služby

- důstojnost jednání – způsob práce s klienty musí být v souladu se základními lidskými právy a svobodami a musí respektovat jejich důstojnost a autonomii
- zákonnost – postup pracovníků služby při výkonu probace a mediace musí být v souladu s příslušnými zákony
- přiměřenost intervence – míra zásahu pracovníků služby vůči pachateli nesmí překročit rozsah a obsah pravomocného rozhodnutí soudu nebo státního zastupitelství

¹ Příručka pro probaci a mediaci, SPJ – Institut pro probaci a mediaci, 2001, Organizační řád oddíl III, str. 15 - 20

2.2.4 Principy činnosti Probační a mediační služby

- transparentnost – usiluje o dostatečnou informovanost orgánů činných v trestním řízení o průběhu práce s klienty a poskytnutí srozumitelných informací pro klienty o systému a prostředí, ve kterém se v důsledku události trestného činu ocitli
- individualizace – postup práce s klienty vychází z jejich individuálních potřeb a zájmů a okolí případu
- včasnost intervence – usiluje o kontakt s klienty v co nejranější fázi trestního řízení
- vyváženost – usiluje o vyvážený přístup k potřebám a zájmům obviněných a poškozených a společnosti za účelem nalezení vzájemně přijatelného řešení případu
- motivace – usiluje o aktivní přístup a účast klientů při řešení následků trestné činnosti. Pachatele podporuje při hledání zdrojů a kompetencí, které mu umožní změnit dosavadní vzorce chování, jež ho přiváděly do konfliktu se zákonem. Poškozenému nabízí možnost stát se aktivním subjektem, který může mít vliv na podmínky a způsob vlastního odškodnění.

2.2.5 Oblasti činnosti Probační a mediační služby

Pracovníci PMS jsou při své činnosti v přímém kontaktu jak s osobou obviněného, poškozeného a s osobami z jejich bezprostředního sociálního okolí, ale také spolupracují s orgány činnými v trestním řízení a s dalšími subjekty, které jsou součástí procesu naplňování trestní spravedlnosti. Činnost PMS se rozlišuje na stádium před rozhodnutím státního zástupce nebo soudu a na stádium po rozhodnutí státního zástupce nebo soudu.

Podstatou řízení činnosti PMS ve stádiu před rozhodnutím státního zástupce nebo soudu je:

- podílení se na přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce o osobě obviněného a jeho rodinném a sociálním zázemí
- objasňování příčin trestného činu, urovnání sporu mezi poškozeným a obviněným a hledání způsobu, při kterém budou účastníci sporu zapojeni do procesu řešení trestního případu
- vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, o projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody spojené s trestným činem a projednání dalších procesních postupů či trestů nespojených s odnětím svobody
- využití mediace nebo poskytnutí probačních služeb

Podstatou řízení činnosti PMS ve stádiu po rozhodnutí soudu či státního zástupce je:

- zajistit úspěšnou a efektivní realizaci rozhodnutí státního zástupce nebo soudu
- vykonání dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o náhradě vazby probačním dohledem
- odborné vedení obviněného a následná pomoc
- sledování a kontrola obviněného v průběhu zkušební doby, sledování výkonu ochranných opatření a spolupráce s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný žije a pracuje
- motivování klienta ke změně životního stylu

PMS současně pomáhá při odstraňování následků trestného činu poškozeným a dalším osobám, kterých se trestný čin týkal nebo je nějakým způsobem poškodil a přispívá k ochraně práv poškozených trestnou činností. V neposlední řadě se podílí na prevenci trestné činnosti.

2.2.6 Nástroje pracovníků Probační a mediační služby

Pracovníci PMS mohou ke své práci s klienty používat mnoho nejrůznějších postupů a způsobů práce, které se mohou rozdělit na dvě základní kategorie

- aktivní nástroje
- pasivní nástroje

Hlavním kritériem dělení těchto nástrojů je především povaha nástrojů, míra aktivity a zapojení klienta.

Předpokladem využití aktivních nástrojů je zapojení klienta do řešení jeho problému a vzájemná spolupráce s probačním pracovníkem. Aktivní nástroje přináší úředníkům a asistentům PMS možnosti nových pohledů, změny postojů klientů a nabízejí efektivní řešení jednotlivých případů. Klíčovým aktivním nástrojem úředníků a asistentů PMS je profesionální rozhovor s klientem, který se řídí obecnými zásadami vedení rozhovoru.

Základním předpokladem pro využití aktivních nástrojů je:

- osobní kontakt s klientem
- proces vzájemné komunikace

Využití aktivních nástrojů umožňuje:

- zapojit klienta do procesu řešení trestní věci
- zohlednit jeho specifické potřeby, zájmy a možnosti

Pasivními nástroji rozumíme především jednostranné aktivity, které jsou prováděny pracovníky PMS bez součinnosti s klientem. Je to například předávání informací, vedení dokumentace a spisu, ověřování a získávání informací o osobě klienta z nejrůznějších zdrojů,

dotazy na rejstřík trestů, centrální evidence obyvatel, potvrzení určité skutečnosti. Pracovníci by měli prostřednictvím své profesionality vytvářet podmínky k tomu, aby pasivní nástroje využívaly především k doplňující roli a byly využívány vyváženě a pokud možno v kombinaci s aktivními nástroji.

Při využívání pasivních nástrojů je nutné dodržovat některé ze základních etických principů:

- klient musí být o možnosti jejich využití poučen
- musí být použity s vědomím klienta
- o jejich použití musí být informován

2.2.7 Rozhovor jako aktivní pracovní nástroj

Rozhovor patří mezi nejpoužívanější způsob aktivního kontaktu s klientem. Je velice důležité si proto uvědomit, jaký je mezi pracovníkem, rozhovorem a klientem vztah. Pracovník působí na rozhovor a ten teprve působí na klienta. Pracovník se musí naučit ovládat svůj rozhovor natolik, aby ho uměl tvořit, měnit, formulovat tak, aby klient právě díky tomuto rozhovoru měl možnost se sám měnit, přijímat a rozvíjet své názory, postoje, způsoby chování. Německý filozof Habermas zformuloval nevyhnutelné podmínky, které rozhovor s druhým člověkem musí splňovat, abychom jej rozhovorem mohli nazvat:²

- stejná možnost všech účastníků hovoru do něj svobodně vstupovat
- stejná možnost všech účastníků hovoru hájit svůj názor
- upřímnost či věrohodnost promluv všech zúčastněných
- stejný podíl všech zúčastněných na moci, tj. stejná možnost hovor regulovat, například ukončit.

Můžeme tedy shrnout, že o rozhovor se jedná pouze tehdy, když ten druhý má zaručenou svobodu říci svůj názor. Rozhovor musí být respektující a příjemný, aby mohl být také užitečný. Pracovník se musí naučit formulovat své myšlenky tak, aby je klient mohl vnímat jako návrhy, které má právo přijmout, ale i odmítnout. Je důležité si uvědomit, že způsob vedení rozhovoru je nezávislý, jak na tématu, tak na obtížnosti.

² Vad der Laan, G.; Otázky legitimity sociální práce, Boskovice - Albert, 1998, str. 242-244

3 Práce s obviněnými resp. pachateli v různých fázích trestního procesu

3.1 Charakteristika mediačních a probačních aktivit v trestním řízení

Právní základ probačních a mediačních aktivit v České republice je obsažen v jednotlivých ustanoveních trestního zákona a trestního řádu (dále tr.z. a tr.ř.).^{3,4}

V rámci činnosti mediačních a probačních pracovníků se postupně vydělilo několik oblastí práce s obviněnými a poškozenými, jejichž zaměření a četnost jejich užívání je spojuje s určitou fází trestního řízení.

- včasná pomoc – se uplatňuje před odsouzením, např. v souvislosti s propuštěním z vazby, a orientuje se na sociální a psychologickou pomoc zejména mladistvým a mladým dospělým. Včasná pomoc je realizována s cílem shromáždit informace a pozitivně motivovat obviněného k řešení důsledků trestného činu a to v co nejranějším stádiu trestního řízení. Včasná pomoc je zpravidla doprovázena zprávou soudní pomoci.
- soudní pomoc – získávání a objektivizování relevantních informací o osobě obviněného a jeho rodinném, sociálním a pracovním zázemí, příp. opatřování dalších podkladů důležitých pro volbu nejvhodnějších procesních postupů a pro rozhodnutí ve věci. Jejím cílem je především posílení individualizace řešení trestních případů. Stejně tak soudní pomoc může představovat i shromáždění informací o situaci poškozeného. Cílem soudní pomoci je zhodnocení všech relevantních informací týkajících se dané věci a návrh vhodných postupů a opatření přispívajících k vyřešení konfliktu a k věcně správnému rozhodnutí.
- mediace – zprostředkování alternativního řešení trestní věci s cílem urovnat vzájemné vztahy účastníků s přihlédnutím k zohlednění zájmů poškozeného, obviněného a komunity, kde k trestnému činu došlo. Tato činnost vytváří zejména předpoklady pro úspěšné projednání a rozhodnutí ve věci v rámci tzv. odklonů – narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání, avšak výsledek mediace se může stát významným podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení (vyšetřovatele, státního

³Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

⁴Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

zástupce, soudce). Účast na mediaci je ze strany obviněného i poškozeného zcela dobrovolná.

- propace - v užším slova smyslu, činnost integrující represivní složku trestně právních opatření se složkou výchovnou a preventivní (pomáhající). Probační pracovník vedle nástrojů kontrolních usiluje o rozvíjení klientových zdrojů, podněcuje ho ke snaze nalézt své místo ve společnosti naučit se žít v souladu s očekáváním a normami společnosti.

K úkolům mediátora patří zejména:

- zjišťuje stanoviska stran k trestnému činu
 - poskytuje právní poučení o možnostech řešení trestní věci
 - posiluje odpovědnost pachatele za převzetí odstranění následků trestného činu
 - usnadňuje komunikaci a řídí proces mediace
 - kontroluje plnění podmínek sjednaných v rámci dohody mezi poškozeným a obviněným
- K úkolům probačního úředníka patří zejména:
- společně s obviněným zpracuje individuální probační resocializační program na zkušební dobu stanovenou rozhodnutím soudu
 - pozitivně motivuje obviněného k řádnému způsobu života
 - nabízí obviněnému psychosociální pomoc a podporu
 - zprostředkovává kontakt na doprovodné služby a zařízení, které se na výkonu probace spolupodílejí
 - kontroluje chování obviněného a dohlíží nad plněním povinností a omezení vyslovené soudem
 - v pravidelných intervalech předkládá soudu zprávy o průběhu výkonu alternativního trestu nebo opatření spojeného s probací

Veškerá činnost PMS je bezplatná.

3.2 Přípravné řízení

V přípravném řízení se nabízí široký prostor pro mediační a probační aktivity, které jsou v praxi zřídka využívány. Nejčastěji je probační pracovník aktivní při přípravě podkladů pro rozhodnutí soudu v rámci aplikace institutu § 73 tr.ř. o náhradě vazby slibem, kdy jsou využívány mediační a probační aktivity v plném rozsahu. Jsou-li v konkrétním případě dány důvody vazby (§ 67 písm. a) nebo c) tr.ř.), může soud ponechat obviněného na svobodě nebo ho propustit z vazby, jestliže je za obviněného přijata záruka občanského sdružení nebo

důvěryhodné osoby nebo obviněný dá písemný slib, že povede řádný život a že splní povinnosti a omezení, která mu budou uložena. Jedním z těchto omezení může být povinnost obviněného být v kontaktu s probačním pracovníkem a účastnit se např. na léčebných a výchovných programech. Probační úředník může vykonat návštěvu obviněného ve vazbě a při zajištění všech podmínek pro splnění ustanovení § 73 tr.ř. může soud z vazby obviněného propustit.

3.3 Řízení před soudem

V řízení před soudem jsou mediační a probační aktivity využívány ve větším rozsahu. Zákonem není upraven vztah probačních pracovníků vůči státnímu zastupitelství či vyšetřovateli, proto je v současné době obtížné aby s těmito orgány probační pracovník spolupracoval.

Po předběžném projednání obžaloby může soud, např. na základě podkladů a činnosti probačního úředníka v přípravném řízení, zastavit trestní stíhání, jsou - li zde okolnosti pro uplatnění postupu dle § 172/1 tr.ř..

3.4 Vykonávací řízení

Ve vykonávacím řízení probační pracovník kontroluje výkon alternativních trestů, usiluje o spolupráci s místními správními orgány (zejména při výkonu trestu obecně prospěšných prací) a dalšími organizacemi státního či nestátního charakteru, které se zaměřují na různé aktivity sociální prevence a pomoci (krizová centra, centra pro závislé na návykových látkách).

4 Alternativní řešení trestních věcí

Alternativní řešení trestních věcí je odklonem od standardního trestního řízení, při kterém se uplatňují alternativy k potrestání ukládáním alternativních sankcí, které je možné využít ve všech stádiích trestního řízení.⁵ Alternativní způsob trestání dnes představuje u případů méně závažné trestné činnosti hlavní metodu práce s odsouzenými. Prostřednictvím alternativních způsobů zacházení může společnost řešit problém rostoucí kriminality pachatelů lépe, než pouhým zesilováním represivních sankcí. Výkon krátkodobého trestu odnětí svobody má často negativní a nežádoucí vedlejší účinky. Následkem trestu vězení může být například zničení dosud nenarušené sociální sítě klienta.

4.1 Charakter alternativ k trestu odnětí svobody

Ve všech rozvinutých státech jsou hledány cesty, jak adekvátně reagovat na protiprávní jednání, jak nejlépe naplnit účel trestního stíhání bez uložení trestu a jak dosáhnout účelu trestu bez izolace pachatele ve vězení. Jedním z účinných prostředků jsou tzv. odklony a alternativní sankce.

Hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí je přiměřená reakce na spáchaný trestný čin a odstranění konfliktního stavu spojeného s tímto činem po objasnění jeho příčin. Alternativní řešení napomáhají při odstraňování konfliktu a urovnání vztahu mezi poškozeným a pachatelem. Tyto formy postihu trestné činnosti vytvářejí podmínky pro urychlení zjednodušení trestního řízení a ve společenském zájmu přispívají k prevenci kriminality.⁶

4.2 Historie alternativních trestů

Počátky rozvoje některých forem alternativního zacházení s pachateli se datují již od konce minulého a začátkem tohoto století (zejména probace); v západní Evropě a v USA se ambulantní (alternativní) opatření v oblasti zacházení s pachateli začala uplatňovat prakticky od padesátých let našeho století. Zájem o tuto oblast byl především v důsledku změny v charakteru kriminality a její nárůst zejména v prvních letech po druhé světové válce. Došlo k zostření situace ve vězeňství, kde byla překročena kapacita většiny vězeňských zařízení,

⁵ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. BECK, 2000

⁶ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, 1. vyd. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2

a nízká efektivita trestu odnětí svobody vyvolaly diskusi o účinnějších a méně nákladných způsobech zacházení s narušiteli zákona. Trestní politika šedesátých a sedmdesátých let se v těchto zemích vyznačovala výrazným úsilím o reformy ve vězeňství. Začínají se zavádět nové výchovné, sociální a (psycho) terapeuticky zaměřené způsoby práce s pachateli. Tyto nové způsoby práce s pachateli sice nevedly k předpokládanému snížení recidiv trestné činnosti a kriminality obecně, ale došlo k prosazování principu individuálního přístupu. Ukládání trestu vězení začalo být vnímáno jako poslední možný prostředek, který má být aplikován pouze v případech, kdy s ohledem na závažnost spáchaného deliktu či vzhledem k osobě pachatele není vhodné uplatnit jiný druh trestu.

Z počátku byly alternativní tresty chápány zejména jako tresty nahrazující trest odnětí svobody. Trest vězení je často spojen s negativním vlivem prostředí na odsouzené a jejich bezprostřední budoucnost po propuštění. Tento vliv se projevuje nejenom u odsouzených s dlouhodobými tresty, ale i během krátkodobých trestů a následné době po nich. Ve většině případů je pobyt ve vězení spojen se ztrátou odpovědnosti odsouzeného za sebe samého, za svoje chování a za svoji budoucnost. Často dochází k tomu, že propuštěný vězeň je neschopný zachytit se v nekriminálním společenství a vyhledává takový typ prostředí, které zná a ve kterém se umí pohybovat. Tím se pravděpodobnost jeho pokračování v kriminální dráze zvyšuje. Výrazným problémem vězeňských systémů ve většině zemí je přeplněnost věznic. Již před několika lety řada západoevropských zemí přistoupila na zavedení nových alternativních forem trestání a provedla i příslušné trestněprávní úpravy. Dnes v těchto zemích alternativní způsob trestání představuje u případů méně závažné trestné činnosti hlavní metodu práce s odsouzenými.

Alternativní opatření a alternativní tresty byly a doposud jsou určeny pro pachatele méně závažných trestných činů (např. majetkových). Společnost může prostřednictvím alternativních způsobů zacházení řešit problém rostoucí kriminality mladistvých a mladých dospělých pachatelů.

Ve Velké Británii vývoj alternativních trestů v poslední době dospěl tak daleko, že se již nemluví o alternativních trestech jako o trestech nahrazujících trest odnětí svobody, ale jako o samostatných trestech. Vlastní pojem alternativní tresty bývá stále více nahrazován pojmem tresty vykonávané ve společnosti. Nejstarší forma alternativního způsobu trestání je tzv. probace, která spolu s dalšími druhy alternativních trestů byla před začátkem našeho století přijata i v některých evropských zemích. Například peněžitý trest byl používán ve dvanácti státech (Švédsku, Norsku, Rakousku, atd.), podmíněný trest přijalo Norsko a Lucembursko, domácí vězení Španělsko. K největšímu rozvoji způsobu trestání pachatelů došlo v šedesátých a sedmdesátých letech našeho století.

MAĎARSKO

V Maďarsku novela trestního zákona z roku 1993 umožnila trest vězení nahradit trestem veřejných prací, a to maximálně na sto dní, přičemž každý týden musí odsouzený odpracovat minimálně jeden den. Každý neodpracovaný den musí odsouzený strávit ve vězení. Dalšími typy alternativního trestu odnětí svobody jsou peněžitá pokuta a uložení tzv. vedlejšího trestu (u mladistvých pachatelů se dá především uplatit propuštění na zkoušku, uložení výchovy ve speciálním nápravném zařízení, udělení důtky a nařízená léčba). Srovnání s dalšími evropskými zeměmi ukazuje, že v Maďarsku je proces právních úprav umožňujících alternativní sankce a budování organizačního zázemí podobně pomalý jako u nás.

NIZOZEMÍ

Zavádění alternativních trestů a opatření začalo již v průběhu osmdesátých let. V dnešní době jsou ukládány tyto alternativní tresty a opatření: trest obecně prospěšné práce, povinnost navštěvovat po určitou dobu speciální kurzy, opatření a příkazy s cílem umožnit mladistvým pachatelům získat dovednosti potřebné na trhu práce nebo sociální dovednosti. Existují zde i tzv. denní centra, kam mladiství provinilci proti zákonu ambulantně docházejí a absolvují v nich speciální výcvik. Pokud program dokončí bez problémů, soud od dalšího projednávání případu a uložení trestu upustí.

Od roku 1985 probíhá v Nizozemí samostatný program HALT pro mladistvé pachatele méně závažných trestných činů, zaměřený na výkon obecně prospěšné práce a na zprostředkování dohody o způsobech náhrady škody obětem trestných činů. O zařazení mladistvého do tohoto programu může rozhodnout na doporučení policie již státní zástupce, popřípadě soud. Jestliže mladistvý odpracuje stanovený počet hodin a nahradí způsobenou škodu, v dalším trestním řízení se již nepokračuje.

RAKOUSKO

Na počátku roku 1989 vstoupil v Rakousku v platnost zákon o soudu pro mladistvé, který umožňuje využívat při řešení trestných činů mladistvých alternativní tresty a opatření. Umožňuje využít možnosti tzv. mimosoudního vyrovnání – tedy vyrovnání mezi pachatelem a obětí. Cílem je zamezit vedlejším následkům spojeným s odsouzením a umožnit pachateli převzít podíl na řešení konfliktu a odpovědnost za důsledky trestného činu. Je zde využita také možnost prozatímního zastavení trestního stíhání na zkoušku za současného uložení probačního dohledu nebo za podmínky splnění určených opatření – například vykonání obecně prospěšné práce, uhrazení finanční částky na veřejně prospěšné účely apod.. Může dojít také k tomu, že soud může vyslovit „vinu s výhradou trestu“, což znamená, že pachatel je uznán vinným, ale rozhodnutí o trestu se odloží na určenou dobu a trest je proveden (vykonán) později v závislosti na chování pachatele.

NĚMECKO

V této zemi může stíhání mladistvého zastavit jak státní zástupce, tak soudce. Soud může ukládat výchovná opatření, mezi které patří účast na kurzech, příkázání místa pobytu, dohled na určité osoby, zákaz styku s určitými osobami, zákaz vstupu do určitých zařízení atd.. Soud také disponuje s kárnými opatřeními jako jsou důtka, uložení povinnosti a pobyt v nápravném zařízení. Využívanými alternativními sankcemi jsou obecně prospěšné práce a narovnání (náprava škody).

VELKÁ BRITÁNIE

V roce 1991 byl přijat zákon o trestním soudnictví. Britský systém je považován za nejpokročilejší. Soudní proces začíná vypracováním tzv. předsoudní zprávy, kterou v mnoha případech zákon vyžaduje za nezbytnou podmínku pro rozhodování soudu, dále nastává výkon odborného dohledu nad pachatelem během výkonu alternativního trestu nebo opatření, které vykonávají tzv. probační pracovníci. Ti mají za úkol předkládat soudu různé možnosti řešení trestního případu, vykonávají dohled v rámci alternativních trestů i uložených opatření a podávají pravidelné zprávy o jejich průběhu.

Jako tresty realizované ve společnosti soud může uložit:

- probační příkaz
- probační příkaz doplněný dalšími opatřeními
- obecně prospěšné práce
- kombinovaný příkaz
- dohled
- dohled doplněný dalšími opatřeními
- povinnost navštěvovat zařízení dohledu
- zákaz vycházení

Při výběru těchto alternativ soud zvažuje závažnost trestného činu, vhodnost trestu pro pachatele a míru omezení svobody vzhledem k typu trestného činu. Před uložení některých typů alternativních trestů si musí soud vyžádat souhlas pachatele s tímto druhem trestu. Bez jeho svolení soud nemůže tento typ trestu uložit. Práci s pachateli odsouzenými k trestu vykonávanému ve společnosti je pověřena „Probační a veřejně prospěšná služba“, která je organizována jako týmová spolupráce probačních a sociálních pracovníků.⁶

⁶ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, 1.vyd. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2

4.3 Právní rámec alternativních trestů

Právní rámec alternativních trestů spočívá v možnosti odsouzených zůstat na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páchání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.

Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik nebezpečná, že by pobyt na svobodě byl pro společnost nebezpečný.

Alternativní trest znamená pro odsouzeného určité omezení jako je například zaplacení ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžitý trest), podrobení se dohledu či léčení nebo jiné omezení, zákaz určitou dobu zdržovat se v konkrétním městě (trest zákazu pobytu), zákaz řízení automobilu po stanovenou dobu (trest zákazu činnosti) nebo povinnost odpracovat stanovený počet hodin práce ve prospěch veřejnosti (trest obecně prospěšných prací). Alternativní trest je jakousi podanou rukou státu, který musí reagovat na spáchaný trestný čin, nechce však přímo přistupovat k uvěznění pachatele.

4.4 Druhy alternativních trestů

Z obecného hlediska můžeme tyto tresty rozdělit na užší a širší pojetí. Do užšího pojetí patří takové tresty, které v sobě zahrnují profesionální zásah určité sociální služby (v ČR zajišťovaný Probační a mediační službou), do širšího pojetí pod pojmem alternativní trest řadíme všechny tresty nespojené s odnětím svobody.

Alternativní tresty se ukládají místo trestu odnětí svobody nebo se s nimi mohou kombinovat. Při jejich neplnění může soud uložit tzv. náhradní sankci – většinou trest vězení.

Alternativní tresty v užším pojetí:

- podmíněný trest odnětí svobody (§ 58 - § 60 tr.z.; § 60a, § 60 b tr.z.)³
- trest obecně prospěšných prací (§ 45, § 45a tr.z.)³

Podstata podmíněného odsouzení spočívá v tom, že soud vynese odsuzující rozsudek a uloží trest odnětí svobody, ale jeho výkon odloží, resp. výkon trestu odnětí svobody promine pod podmínkou, že se odsouzený bude ve zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým

³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

podmínkám. Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující dvě léta

- jestliže vzhledem k osobě pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má soud důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu, nebo

- jestliže přijme záruku za nápravu pachatele a jestliže vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu.

Při podmíněném odsouzení stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let, popřípadě podmíněné odsouzení doplní dohledem pracovníka PMS nebo dalšími omezeními a povinnostmi (např. podrobit se výcviku pro získání zaměstnání, vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislosti na návykových látkách, zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami, zdržet se hazardních her, atd.). Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu má též uložit, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. O osvědčení rozhodne soud po uplynutí zkušební doby. Nezbytným předpokladem výroku soudu o osvědčení je vedení řádného života.

Trest obecně prospěšných prací existuje v českém právním řádu od roku 1996. Je ukládán především těm, jež se vůči společnosti provinili poprvé, či těm, kteří páchají trestnou činnost menší nebezpečnosti, ale opakovaně – např. krádeže, výtržnosti, neplacení výživného, menší podvody, trestné činy v dopravě atd. Tento trest může soud uložit ve výměře 50 – 400 hodin (viz. příloha č. 1).

Alternativní tresty v širším pojetí:

- peněžitý test (§ 53, § 54 tr.z.)³
- trest zákazu činnosti (§ 49, § 50 tr.z.)³
- trest vyhoštění (§ 57 tr.z.)³
- trest zákazu pobytu (§ 57a tr.z.)³
- trest propadnutí majetku (§ 51, § 52 tr.z.)³
- trest propadnutí věci (§ 55, § 56 tr.z.)³

Peněžitý trest je jedním z trestů majetkových, k jeho nevýhodám patří závislost jeho citelnosti na majetkových poměrech pachatele. Základním předpokladem uložení tohoto trestu je skutečnost, že pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Mladistvému může být peněžitý trest uložen jen pokud je výdělečně činný. Trestní

³ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

sazba je vymezena částkami od 2.000 do 5.000.000 Kč. Při stanovení konkrétní výše se vychází z obecných hledisek, zdůrazňována je však nutnost zohlednit osobní a majetkové poměry pachatele v době ukládání tohoto trestu. Náhradní trest odnětí svobody ve výměře do dvou let se ukládá pro případ, že by peněžitý trest ve stanovené lhůtě nebyl vykonán. Náhradní trest odnětí svobody se ukládá vždy.

Trest zákazu činnosti spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje zvláštní předpis (lékaře, policisty, účetní, atd.). Trest zákazu činnosti se neukládá nikdy obligatorně, nemusí být uložen, jestliže by jeho uložení v konkrétním případě nebylo v souladu s účelem trestu nebo kde by odsouzeného neúměrně tvrdě postihlo. Základním předpokladem tohoto trestu je skutečnost, že se pachatel dopustil trestného činu v přímé souvislosti s touto činností. Trest zákazu činnosti lze uložit ve výměře jeden až deset let.

Účelem trestu vyhoštění je zabránit pachateli trestného činu, který není občanem České republiky nebo není osobou, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, v páchání další trestné činnosti na území republiky. S přihlédnutím ke stupni společenské nebezpečnosti trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu může soud uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou. Vyhoštěním se rozumí odnětí práva cizince k dalšímu pobytu na území České republiky a jeho fyzické přemístění na území jiného státu nebo předání cizince příslušným orgánům jiného státu za tímto účelem.

Trest zákazu pobytu omezuje svobody pohybu a pobytu pachatele, i když ne v takové míře jako trest odnětí svobody. Vymezuje se na území, na němž je pachateli zakázán vstup a pobyt. Účelem trestu je vyřadit pachatele z prostředí, s nímž jeho trestná činnost souvisela a které by mohlo i v budoucnu ovlivnit nebo usnadnit páchání nových trestných činů. Tento trest nelze uložit mladistvému. Tento trest může být uložen jen za úmyslný trestný čin. Trest zákazu pobytu lze uložit na dobu jednoho až pěti let. Na dobu výkonu trestu zákazu pobytu může soud uložit pachateli přiměřená omezení, směřující k tomu, aby vedl řádný život. Nerespektování tohoto trestu může zakládat trestní odpovědnost za trestný čin.

Při uložení trestu propadnutí majetku jde o poměrně přísnou sankci, zasahující výrazně do majetkové sféry pachatele. Zákon proto umožňuje uložit tento trest jen za přesně vymezený úzký okruh trestných činů. Soud při rozhodování o uložení tohoto trestu musí přihlížet k tomu, aby trest pokud možno nepostihoval jiné osoby. Trest propadnutí majetku může postihnout veškerý majetek, který patří pachateli, nebo jen jeho určitou část. Zásada humánnosti a

personality trestů se zde projevuje v tom, že propadnutí majetku se nevztahuje na prostředky nebo věci, kterých je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákon povinen pečovat. Trest propadnutí majetku nelze uložit mladistvému.

Trest propadnutí věci je dalším majetkovým trestem. Výrokem soudu se odnímá vlastnické právo pachatele k věcem, které jsou v určitém vztahu k jím spáchanému trestnému činu. Může však jít jen o věci, které jsou k pachateli a k jeho trestné činnosti v přesně vymezeném vztahu. Soud může uložit trest propadnutí věci

- které bylo užito ke spáchání trestného činu (nástroje, náradí, střelné zbraně, osobní počítače, omamné látky, padělané peníze; užitím věci se rozumí její fyzické použití)
- která byla k spáchání trestného činu určena (jde o věci dosud ke spáchání trestného činu nepoužité, které jsou ale pro realizaci trestného jednání s konkrétním záměrem určeny)
- kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj (padělané peníze, vyrobený líh, drogy), a to co bylo trestným činem získáno (úplatky)
- kterou pachatel, byť jen zčásti nabyl za věc uvedenou pod písm. c) (tedy např. věci zakoupené za peníze, které pachatel obdržel jako odměnu za trestný čin)

Alternativní tresty nabízejí potrestání pachatele jiným způsobem než je uložení trestu odnětí svobody. Jsou alternativou k přeplněným věznicím, ve kterých je odsouzený izolován od společnosti, což s sebou nese množství negativních důsledků. Pachatel se stává pasivním členem společnosti, nemusí pracovat, nemá možnost hledat si práci či organizovat svůj volný čas.

Za negativní vliv uvěznění pachatele můžeme také považovat především ztrátu kontaktu s jeho sociálním okolím, což může způsobit značné problémy při jeho návratu do běžného života. Důležité je také udržení kontaktu pachatel – rodina, aby se mohlo zabránit přetrhání rodinných vztahů. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný.

5 Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce jsou alternativou k trestu odnětí svobody, ukládanou pachateli, který by byl jinak odsouzen k nákladnému trestu odnětí svobody. Odsouzený, který se provinil proti společnosti, má šanci odčinit své chování prací pro obecný prospěch, např. úklidem veřejných prostranství, údržbou zeleně nebo pomocí postiženým spoluobčanům. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by byl za trestný čin uložen a u odsouzené osoby musí být reálné předpoklady vyhovět stanoveným podmínkám.

5.1 Právní úprava trestu obecně prospěšných prací

Soud může uložit trest OPP ve výměře 50 – 400 hodin, odsuzuje-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Soud je povinen přihlížet k povaze spáchaného trestného činu a možnostem nápravy pachatele s předpokladem, že výkonem tohoto trestu bude dosaženo účelu nápravy stejně, jako kdyby na pachateli byl vykonán trest odnětí svobody. Při ukládání trestu OPP je soud povinen přihlížet k obecným hlediskům pro stanovení druhu a výměry trestu.

U trestu OPP trestní zákon navíc zvláště vyžaduje, aby soud přihlédl ke stanovisku a zdravotní způsobilosti pachatele a pokud pachatel po zdravotní stránce není schopen soustavného výkonu práce, trest OPP mu neuloží. Soud může pachateli uložit po dobu výkonu trestu i přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Trest OPP může být uložen jako trest samostatný nebo jako součást jiného trestu. Nelze však uložit trest obecně prospěšných prací vedle trestu odnětí svobody.

Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce ve prospěch obce či jiných státních nebo nestátních obecně prospěšných institucí k obecně prospěšným účelům. Práce nesmí sloužit k výdělečným účelům (viz. příloha č. 2). Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat osobně, bezplatně ve svém volném čase a nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu.

Z hlediska dosažení účelu je ale potřebné, aby tento trest byl vykonán co nejdříve po jeho uložení. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený:

- nemohl OPP vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky
- zdržoval se v cizině

- byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody

Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevedl řádný život, nebo nevyhověl uloženým podmínkám nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu. Každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se počítají za jeden den odnětí svobody.

Na pachatele, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. Tím, že zákon s výkonem trestu spojuje zahlázení odsouzení se snaží motivovat odsouzené. Trest OPP lze také uložit mladistvému pachateli. U každého trestu OPP, bez ohledu na jeho výměru, lze rozhodnout o jeho odkladu nebo o přerušení jeho výkonu, a to i opakovaně, pokud důvody pro takovéto rozhodnutí nastanou nebo dále trvají.⁷

5.2 Vývoj obecně prospěšných prací v Evropě

ŠVÝCARSKO

Pachatel, který je odsouzen k jednomu popř. k několika nepodmíněným trestům odnětí svobody na celkovou dobu maximálně 90 dnů, má možnost zvolit si výkon trestu formou obecně prospěšné práce, formou výkonu trestu po zaměstnání nebo po vyučování popř. výkon trestu ve vězení. Podmínkou pro výkon tohoto trestu je, že u odsouzeného není nebezpečí útěku ani není obecně nebezpečný, a že má povolení k pobytu ve Švýcarsku. Pachatelé, kteří se rozhodnou pro vykonávání OPP, většinou pocházejí z nejrůznějších sociálních vrstev. Nejvíce jsou zde zastoupeni odsouzení na základě porušení zákona o silničním provozu, zejména v důsledku jízdy v podnapilém stavu.

Výkonem OPP je pověřen odbor Obecně prospěšné práce jako součást Úřadu pro výkon trestů. Odbor zprostředkovává pracovní příležitosti v obecně prospěšných institucích, jako jsou nemocnice, pečovatelské domy, organizace na ochranu přírody a veřejných institucí.

Za každý den trestu odnětí svobody má klient nebo klientka povinnost odpracovat 4 hodiny OPP. Zpravidla je stanoveno nejméně 10 pracovních hodin týdně. Práce je bezplatná a je vykonávána ve volné čase. Je-li odsouzená osoba oprávněna k OPP a má o ni zájem, má možnost se ve stanovené lhůtě dostavit ke konzultaci k odbornému pracovníkovi vzdělanému v oblasti sociální práce. Výkon prací je upraven pracovním kontraktem.

⁷ Trestní předpisy, Sagit, 2002, str. 17

RAKOUSKO

S obecně prospěšnou prací se v Rakousku setkáváme v rámci institutu předběžného zastavení trestního stíhání mladistvého soudem. Zákon upravuje dvě formy předběžného zastavení trestního stíhání. První formou se rozumí předběžné zastavení na zkušební dobu od jednoho do dvou let. U druhé formy obsahuje předběžné zastavení i podmínku splnění jednoho nebo více úkolů. Jedním z těchto úkolů může být výkon OPP, který se může týkat výpomoci v zařízeních péče o mládež, o postižené a staré občany, ochranu životního prostředí, atd.

Výkonem OPP nesmí být narušena školní docházka nebo příprava na povolání. Trest OPP se ukládá maximálně na dobu šesti hodin denně a celková hranice pro výkon OPP nesmí přesáhnout šedesáti hodin. Trest OPP nesmí být dán v rozsahu, který by překročil dobu tří měsíců. Osobám, které mají vykonat OPP, jsou nápomocni zejména probační pracovníci, soud mládeže, atd.

NĚMECKO

Německé trestní právo nezná OPP jako samostatnou sankci. Trestní zákon povoluje pouze tyto základní tresty: trest odnětí svobody, peněžitý trest a náhradní trest odnětí svobody. Podle úpravy v obecném trestním právu existují tři formy OPP. První formou jsou OPP, které jsou uloženy místo výkonu náhradního trestu odnětí svobody, u kterého se předpokládá, že peněžitý trest nemůže být zaplacen. Druhou formou je trest OPP, který je uložen při zastavení vyšetřování při nepatrné škodě nebo při podmíněném odsouzení. Poslední forma OPP může být nařízena mladistvému (14 – 18 let) nebo mladému dospělému (18 – 21 let).

Významnou roli při OPP mají pracovníci sociálních služeb justice, a to zejména při zajišťování obecně prospěšné práce. Odsouzený je povinen sám se aktivně podílet na hledání místa, kde by mohl provést OPP, při kterých může být kontrolován sociálními pracovníky. Vykonáním OPP odpadá trest odnětí svobody, stejně tak i peněžitý trest, který mu předcházel. OPP musí být vykonán bezplatně a nesmí sloužit k výdělečným účelům. Další podmínkou pro výkon obecně prospěšných prací je, že musí být prováděny ve prospěch veřejnosti.

NIZOZEMÍ

Trest OPP je v Nizozemí ukládán rozsudkem soudu od roku 1989. Tento trest se používá zejména u pachatelů trestných činů, u nichž by soud zvažoval uložení trestu odnětí svobody do 6 měsíců. Místo toho je možné uložit trest OPP ve výměře maximálně 240 hodin. Tuto práci většinou provádějí jednotlivci samostatně, ale v poslední době se v Nizozemí stále častěji používají projekty, které umožňují výkon OPP pro celou skupinu odsouzených.

Nepodmíněný trest odnětí svobody lze s trestem OPP kombinovat. Dohled nad pachateli při výkonu OPP provádějí pracovníci pracovišť, kde se využívá tzv. integrované práce, která

zabezpečuje nejenom kontrolu a dohled, ale také rozsáhlou sociální pomoc pachatelům, kteří ji potřebují.

VELKÁ BRITÁNIE

Soud má možnost podle platných právních předpisů uložit jako samostatný trest výkon obecně prospěšné práce za předpokladu, že pachatel se dopustil trestného činu, za který by mohl být za určitých podmínek uvězněn. Tento trest se pohybuje v rozsahu od 40 hodin do 240 hodin a musí být proveden nejdéle do 12 měsíců od vynesení rozsudku. Pokud trest není vykonán v daném termínu řádně a kvalitně, soud může pachateli za nesplnění soudního rozhodnutí uložit další sankci. Obecně prospěšná práce musí být pachatelem provedena v jeho volném čase a bezplatně ve prospěch společnosti.

Podle soudní praxe je ve Velké Británii tento trest zejména používán u pachatelů s nejčastějšími činy jako jsou krádež, neoprávněné užívání cizího motorového vozidla, u trestů úmyslného poškození cizího majetku nebo při vážnějších případech vloupání.

FRANCIE

Ve Francii má soud možnost uložit OPP s povahou samostatné trestní sankce nebo OPP s povahou podmínky při odkladu výkonu trestu odnětí svobody. Obecně prospěšná práce patří ve Francii mezi skupinu tzv. trestů nápravných. Pokud je pachatel trestán trestem uvěznění, soud může nařídit, že odsouzený bude vykonávat po dobu od 40 do 240 hodin práce v obecném zájmu, bezplatně, ve prospěch právnické osoby veřejného práva nebo organizace způsobilé ukládat vykonání prací v obecném zájmu. Při uložení tohoto trestu soud musí přihlédnout k osobě pachatele, která musí být vhodná pro uložení této alternativní sankce. Tento trest není možné uložit osobě, která byla v posledních pěti letech odsouzena pro závažný trestný čin, tzn. že v této době byla odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, který převyšuje 4 měsíce. Průběh výkonu OPP je sledován probačním pracovníkem, který je v neustálém osobním styku s odsouzenou osobou.

USA

Soudy v USA patří k soudům, které využívají možnosti uložit trest OPP jako samostatnou trestní sankci nebo jako podmínku stanovenou soudem při různých variantách probace (při odkladu rozhodnutí o trestu, při odkladu výkonu trestu, při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody atd.). I při častějším využití této alternativy trestu nemá USA výkon OPP legislativně upraven jako např. ukládání trestu odnětí svobody a pokuty. Organizace, které řídí a zajišťují programy obecně prospěšných prací, jsou povinny informovat soud, který výkon těchto prací uložil, že odsouzená osoba práci provedla v plném rozsahu. Pokud nejsou tyto práce odsouzenou osobou řádně vykonány, soud připomene tuto povinnost odsouzené osobě zvláštním rozhodnutím (pokud ani tehdy odsouzená osoba neuposlechne soudní výstrahu, ukládá

se jí samostatná sankce). OPP se v USA využívají hlavně kvůli tomu, že umožňují pachatelům lépe poznat potřebu společnosti nalézt své místo v mnohdy složitých a obtížných sociálních situacích a vztazích.

Závěrem můžeme podotknout, že alternativní sankce OPP je především ukládána pachatelům, kteří v minulosti nebyli trestně stíháni nebo mladistvým. Trest obecně prospěšných prací se většinou používá jako trest za činy, za které by bylo uloženo krátkodobé odnětí svobody. Za krátkodobé tresty odnětí svobody jsou považovány tresty ve výměře maximálně od tří do šesti měsíců, v některých zemích až do hranice trestu 12 měsíců. V naší právní úpravě je trest OPP považován jako alternativní trest k trestu odnětí svobody, kdy se tento druh trestu může použít i za takové trestné činy, které jsou ohroženy vysokou trestní sazbou pěti let odnětí svobody. Zahraniční právní úpravy dovolují uložení trestu OPP pouze za méně závažné trestné činy. Rozdíl při ukládání OPP v ČR a v zahraničí také spočívá v tom, že naše právní úprava dovoluje uložení tohoto trestu i recidivistům, což se v zahraničí prakticky neuplatňuje.

Posledním důležitým upozorněním je fakt, že ve většině zahraničních úprav je vyžadován souhlas pachatele s uložení trestu OPP, naše právní úprava tento souhlas nevyžaduje.

5.3 Typy obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací se vykonává ve prospěch obce či jiných státních nebo nestátních obecně prospěšných institucí k obecně prospěšným účelům. Typem OPP by měly být zohledňovány potřeby organizace a současně schopnosti a dovednosti odsouzených. Podle trestního zákona trest OPP spočívá v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláváním a vědou, kulturou a školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Výkon trestu OPP se tedy může týkat konkrétně těchto oblastí:

- úklidové práce – úklid vozovek, chodníků, krajnic a dalších veřejných prostranství, úklidové práce na údržbě cyklostezek a chráněného krajinného území, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, úklid hřbitova, čištění kanalizace, vodních toků a vodotečí, potoků, jezer apod., čištění plakátových ploch, mytí oken, úklid v budovách, vyklízení sklepů, úklid v nemocnicích, odklizení sněhu, posypy chodníků v zimním období, práce

v lesích, likvidace černých skládek, třídění odpadu, čištění remízků a větrolamů, čištění psích kotců, odstraňování graffiti, úklid stájí, práce na skládkách, atd.

- stavební a jiné odborné práce – budování chodníků a jejich údržba, demolice staveb, opravy plotů a zdí, truhlářské práce, pokrývačské práce, elektrotechnické a instalatérské práce, pokládání podlahy, malířské práce, kamenické práce, opravy střech, zámečnické práce, svářečské práce, stolařské práce, klempířské práce, těžařské práce v lese, zahradnické a lesnické práce, atd.
- stavební a jiné pomocné práce – výkopové práce, přesun stavebního materiálu, stěhování, čištění koberců, sekání a hrabání trávy, výsadba stromků a jiné zeleně, pomoc v kuchyních a prádelnách, nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, bazénů a veřejného osvětlení, sklizeň sena a zeleniny, uložení obilí, školnické práce, příprava obecních oslav, stavba dětských letních táborů, atd.
- kancelářské a odborné práce – vytváření internetových stránek a počítačových programů, jazykové překlady, výuka cizích jazyků, vedení odborných kroužků pro děti a mládež, drobné administrativní práce, roznáška pošty, atd.

Alternativní sankce k trestu odnětí svobody má své pozitivní, ale i negativní stránky. Uvěznění pachatele může být na první pohled pro mnoho lidí velice pozitivní, neboť je izolován a společnost je tak chráněna před jeho dalším trestním jednáním.

Pobyt odsouzených ve věznicích je však velkou finanční zátěží pro celou společnost. Navíc sehnat práci pro člověka ve výkonu trestu odnětí svobody není jednoduché. Můžeme tedy říci, že mezi negativní stránky trestu odnětí svobody je například:

- izolace od přirozených sociálních vztahů
- vliv vězeňské kultury
- minimální resocializační efekt a následné špatné zapojení člověka po výkonu trestu odnětí svobody do běžného společenského života
- kontakty, které udržoval před vězením jsou zpřetrhané
- chybí mu praxe a nemá čistý trestní rejstřík

- to vše ztěžuje získání práce. Mnoho lidí pak z důvodu nezaměstnanosti zvyšuje finanční zatížení společnosti, které zákonitě přetrvává (ve smyslu dávek státní sociální podpory, podpory v nezaměstnanosti, apod.).

Negativní stránky trestu OPP můžeme vidět např. v neochotě pachatele spolupracovat, což může komplikovat výkon trestu, další negativní stránkou můžeme chápat nutný dobrý zdravotní stav pachatele, bez kterého by tento typ trestu nemohl vykonávat a samozřejmě negace může být chápána i v nutném souhlasu pachatele při ukládání trestu soudem.

Uložení trestu OPP proti tomu dává odsouzenému určitou šanci. Odsouzený má možnost si odpykat trest bez negativních stránek, které přináší trest odnětí svobody (dále TOS). Jedinec může udržovat kontakty s rodinou, přáteli, spolupracovníky a může pracovat. I při těchto značných výhodách musí pachatel omezit své jednání určitou povinností vůči společnosti. Navíc pokud bude vykonávat OPP v prostředí, kde bude mít možnost poznat a napravit důsledky svého jednání, je velká pravděpodobnost, že trest povede k nápravě pachatele a nejlépe splní svůj účel. Odsouzený k trestu OPP je nucen aktivně se zapojit do práce pro komunitu v místě svého bydliště nebo v jeho okolí. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a život.

Trest OPP je především používán u pachatelů, kteří se vůči společnosti provinili poprvé nebo proti těm, kteří páchají trestnou činnost menší nebezpečnosti, ale opakovaně. Tento trest může být uložen například rodičům, kteří neplní svoji vyživovací povinnost, tedy neplatí alimony na děti. Mnohačetně je tento trest OPP používán u mladistvých, který se dopouštějí výtržností, vandalismu, poškozování cizí věci či napadení jiných osob, často pod vlivem alkoholu. Úklidové práce napravují důsledky jejich činů (např. odstranění graffiti z historických staveb). U pachatelů, kteří způsobí zranění při řízení vozidla pod vlivem alkoholu, bývá trest OPP také dostatečným ponaučením. Při práci s klienty postiženými následkem úrazu, mohou nejlépe poznat cenu lidského života a zdraví a jak těžký je život s postižením.

5.4 Postup práce probačního pracovníka a klienta při ukládání trestu OPP

Mezi základní kroky spolupráce probačního pracovníka s klientem při výkonu trestu OPP patří především navázání kontaktu s klientem, projednání podmínek výkonu trestu OPP s klientem, zajištění místa pro výkon trestu OPP, výkon trestu OPP v instituci a případná kontrola klienta ze strany probačního pracovníka. Posledním krokem vzájemné spolupráce probačního pracovníka a klienta je ukončení práce s klientem.

Navázání kontaktu probačního pracovníka s klientem může probíhat ve dvou formách:

- První forma může spočívat v předjednání trestu OPP s klientem a získání informací o jeho zdravotním stavu a rodinných poměrech, které jsou potřeba znát k uložení trestu OPP. Jedná se o fázi před rozhodnutím soudu. Podstatou předjednání je seznámení klienta s možností uložení trestu OPP. Klient získá od probačního pracovníka potřebné informace o podmínkách, které s výkonem trestu OPP souvisejí.
- Druhá forma je využívána v případě, že klientovi je trest OPP soudem uložen bez předchozího projednání. V tomto případě probační pracovník po obdržení pravomocného

rozhodnutí soudu pozve klienta k projednání podmínek výkonu trestu a dále s ním pracuje.

Při počátečním kontaktu je povinen probační pracovník seznámit klienta s potřebnými informacemi, které by měl před zahájením výkonu trestu OPP klient znát (viz. příloha č. 3).

Jedná se především o tyto informace:

- obecné informace o činnosti PMS, postupu práce s klientem
- podrobné informace o podmínkách a průběhu výkonu trestu OPP
- vyjasnění rolí jednotlivých subjektů, které se v průběhu výkonu OPP s klientem setkávají (soud, středisko PMS, instituce, kde je výkon OPP prováděn)
- dojednání konkrétních podmínek místa a způsobu výkonu trestu OPP (je nutné, aby probační pracovník zjistil, zda-li je klient plně pracovně způsobilý nebo má určitá pracovní omezení)
- nabídka pomoci střediska PMS v případě potřeby odsouzeného

Mezi informace, které probační pracovník získává ze strany klienta, se jedná především o:

- postoj klienta ke spáchanému a uloženému trestu, jeho motivovanost ke splnění trestu
- časové možnosti klienta v souvislosti s jeho zaměstnáním, studiem, rodinnou situací
- dosažené vzdělání a odborné kvalifikace, praktické pracovní dovednosti klienta
- rodinné poměry a sociální zázemí klienta
- postoj klienta k osobě poškozeného, popř. představa klienta o jeho odškodnění vůči poškozenému
- další důležité informace o provedeném trestném činu
- zajištění klientových psychosociálních potřeb a nabídka případné spolupráce nebo zprostředkování pomoci a kontaktu s jiným pracovištěm

Klient, který provedl trestný čin, si může po dohodě s probačním pracovníkem zajistit výkon OPP v konkrétní instituci sám (viz. příloha č. 4). Pokud této možnosti nevyužije, středisko PMS mu zajišťuje výkon trestu bez jeho součinnosti. Probační pracovník má na starost zaslat instituci, která umožní klientovi odpracovat trest OPP, záznam z pohovoru s klientem a zároveň také pravomocné usnesení soudu o nařízení výkonu trestu OPP. Na žádost klienta může probační pracovník poskytnout klientovi informace, v jakém zařízení může odsouzený trest OPP vykonat.

Kontrola a evidence výkonu trestu OPP je prováděna ze strany probačního pracovníka:

- průběžně a podle individuálních okolností případu až do ukončení výkonu trestu OPP
- osobně, telefonicky, písemně popř. pomocí internetu

Informace zaznamenává probační pracovník do spisu klienta, kde shromažďuje informace získané vlastním sledováním výkonu OPP klienta (viz. příloha č. 5).

Poslední fází spolupráce probačního pracovníka s odsouzeným, je fáze ukončení spolupráce s klientem. Organizace, u které odsouzený odpracoval OPP, by měla:

- tuto skutečnost oznámit soudu
- informovat soud o průběhu výkonu trestu OPP (o plnění povinností a omezení ze strany odsouzeného, popř. jak klient odstranil vzniklou škodu nebo jaké má důvody k neuhrazení škody, dále informuje soud o tom, jaké kroky byly provedeny v souvislosti s urovnáním narušených vztahů mezi odsouzeným a poškozeným
- informovat o tom příslušného probačního pracovníka

5.5 Výkon OPP v neziskových organizacích

Trestní zákon vymezuje typy jednotlivých prací, které se mohou vykonávat při výkonu trestu OPP tzv. „práce k obecně prospěšným účelům, které spočívají v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech“. Může se jednat o širokou škálu činností, od manuální nekvalifikované práce až po odborné činnosti, které vyžadují specifické znalosti a dovednosti odsouzených. Důležité je, že práce nesmí sloužit k výdělečným účelům.

Poskytovatelem práce může být kdokoliv, pokud jsou práce vykonávány ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, např. nevládních neziskových organizací, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. V případě zájmu stačí prostřednictvím PMS zadat požadavek na výkon trestu OPP, specifikovat druh a rozsah prací a další podmínky pro výkon trestu OPP v organizaci.

5.5.1 Typy neziskových organizací pro výkon OPP

V ČR jsou registrovány 3 základní právní typy organizací:

- typické právní formy neziskových organizací – mezi které patří například obecně právní společnosti, církve, občanská sdružení, nadace, náboženské společnosti a jejich účelová zařízení
- další právní formy neziskových organizací – jako jsou sdružení bez právní subjektivity, zájmová sdružení právnických osob, komory, družstva, organizace s mezinárodním prvkem profesní komory

- netypické právní formy neziskových organizací – do této kategorie zahrnujeme akciovou společnost a společnost s ručením omezeným
- právní formy organizací spravovaných státem nebo obcemi – jsou typické pro příspěvkové organizace, státní fondy, veřejnoprávní instituce a rozpočtové organizace

Do základních typů občanských organizací patří nadace, obecně prospěšné společnosti a občanská sdružení.

Nadace můžeme charakterizovat podle jejich obsahu, ve kterém musí být obsaženy tyto základní údaje: účel vzniku, obsah (kdo a co tvoří organizaci), obsah její činnosti, zákon, který upravuje vznik, činnost a zánik organizace, způsob vzniku, základní dokumenty, orgány nadace (nejvyšší orgán, výkonný orgán, dozorčí orgán, statutární zástupce), možnost podnikání a v neposlední řadě zde musí být obsažena i výroční zpráva. Nadace jsou sdružením majetku a lze je definovat jako finanční instituce, správce, odborné instituce, které se řídí podle zákona č. 227/1997 Sb.. Nadace jsou účelová sdružení majetku a zároveň jsou právnickou osobou. Nadace se zřizují k dosahování obecně prospěšných účelů. Nadace vzniká dnem zápisu do nadačního rejstříku, který vede soud. K návrhu na zápis nadace do rejstříku se přikládá i nadační listina a doklad o splacení peněžitého vkladu. Základními dokumenty nadace jsou zakladatelská listina, písemná smlouva a závěť. Nadace zaniká ke dni výmazu z rejstříku. Nadace vypracovává výroční zprávu ve lhůtě, kterou stanoví správní rada nebo statut nadace, nejpozději do šesti měsíců po skončení hodnoceného období.

Občanská sdružení je nejčastější typ neziskových organizací. Cílem občanského sdružení je naplňování vzájemně prospěšných cílů svých členů. Občanská sdružení se řídí zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Organizaci tvoří sdružení fyzických osob, členy mohou být i právnické osoby. Členové sdružení mohou buď sdílet své zájmy (=vzájemně prospěšná sdružení) nebo mohou o něco společně usilovat (=obecně prospěšná sdružení). Sdružení vzniká registrací u Ministerstva vnitra ČR. Základním dokumentem občanského sdružení jsou stanovy. Sdružení zaniká dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením popřípadě pravomocným rozhodnutím ministerstva o jeho rozpuštění. Podle zákona tato občanská sdružení nevznikají za účelem výdělečné činnosti.

5.5.2 Nejčastější problematika při ukládání a výkonu OPP v neziskových organizacích

Jednou z nejčastějších problematik, která se vyskytuje při výkonu trestu OPP v neziskových organizacích je případ, kdy odsouzený neplní podmínky trestu. Sjednané podmínky s institucí klient může porušovat různým způsobem, například neplněním sjednaných úkolů v dohodnutém rozsahu nebo kvalitě, popřípadě porušováním časového harmonogramu.

V tomto případě má instituce, u které klient odpracovává trest OPP právo neprodleně informovat středisko Probační a mediační služby, které situaci začne řešit.

Podle čeho se dá usoudit, že klient neplní podmínky trestu?

Klient má na vykonání trestu lhůtu jeden rok. Za neplnění podmínek výkonu trestu OPP lze považovat tu skutečnost, že pachatel k výkonu trestu nenastoupí v určeném termínu (nejpozději do 14 dnů od vydání usnesení o druhu a místu výkonu trestu OPP) nebo stanovený počet hodin neodpracuje do jednoho roku od stanovení trestu.

V případě problémů kontaktuje poskytovatel práce pracovníka PMS, který případné problémy řeší přímo s odsouzeným. O výsledku jednání PMS informuje soud, případně dává pracovník soudu návrh na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody.

Neplní-li odsouzený povinnost dostavit se ve stanovené lhůtě i k výkonu trestu OPP nebo bez závažného důvodu neprovádí určené práce, sdělí poskytovatel práce tuto skutečnost přímo nebo prostřednictvím pracovníka PMS soudu. Organizace, kde je trest OPP vykonáván, má možnost předložit soudu návrh na přeměnu trestu. Pokud poskytovatel práce není ani po domluvě mezi klientem a probačním pracovníkem spokojen s kvalitou odvedené práce nebo s pracovním tempem, má možnost tuto skutečnost oznámit pracovníkovi PMS, který je povinen problém řešit.

Co výkon trestu poskytovateli přinese?

Zaměstnáním takového klienta může poskytovatel ušetřit finanční prostředky na údržbu pozemků, údržbu a opravu budov, místností nebo zajištění odbornějších prací. Podílí se na výkonu trestu OPP a dále umožňuje aktivně se zapojit do řešení trestních věcí.

Postup při nevykonání OPP

Zjistí-li instituce, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu uložené práce, vyzoomí o tom neprodleně středisko PMS, s nímž dále spolupracuje na řešení situace.

Probační pracovník (asistent):

- kontaktuje klienta za účelem zjištění důvodů porušení podmínek výkonu trestu OPP
- iniciuje osobní schůzku (při opakovaném porušení harmonogramu prací ze strany klienta má instituce právo od kontraktu odstoupit a vyřadit klienta z evidence – v tomto případě je nutné neprodleně informovat středisko PMS, pokud klient vykonal část trestu, zašle instituce středisku PMS výkaz odpracovaných hodin trestu OPP)

V případě, že klient nadále trest OPP nevykonává, příslušné středisko PMS:

- písemně informuje soud a případně podává návrh na přeměnu trestu OPP v trest odnětí svobody
- případný návrh na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody může podat jak středisko PMS tak i instituce, v níž má výkon trestu OPP odsouzený vykonávat

Závěr

Cílem probační a mediační služby je působení v souladu s jejím posláním a definovanými cíli. Při své činnosti vychází z principů tzv. Restorative Justice (obnovující justice), kdy trestný čin chápe jako sociální událost, která zasáhla do života lidí příslušné komunity a při řešení jeho následků, je třeba vzít v úvahu zájmy a potřeby pachatele, oběti a komunity, resp. společnosti a vyváženým způsobem hledat přijatelné řešení pro všechny strany sporu v souvislosti s trestním řízením.

Úspěšná činnost PMS je do značné míry závislá na úspěchu celé reformy trestní justice a rovněž probíhající reformy sociálních služeb v České republice. Koncepce PMS byla postavena na předpokladu, že klíčovou oblastí pro její účinné působení v trestním řízení musí být přípravné řízení trestní. Poslední novely trestního zákona a zejména trestního řádu vycházely z předpokladu, že značná část trestních věcí by měla být ukončena ještě v přípravném řízení na úrovni státního zástupce, který by měl v maximální míře využívat možností, které poskytují odklony od trestního řízení. Probační a mediační služba zde má nezastupitelnou úlohu při zprostředkovávání mediačních jednání a konsensuálního řešení trestních sporů. Stejně tak, díky aktivitě PMS ve fázi před rozhodnutím, je možné vytvořit kvalitní podklady o klientech pro uplatnění dalších alternativních sankcí. Klíčovou aktivitou v tomto smyslu je tzv. sladování součinnosti PMS s orgány policie, státních zastupitelství a soudu z hlediska účinného rozhodování o alternativních opatřeních a ukládání alternativních trestů. Tento postupný „proces“ je nesmírně důležitý pro začlenění služby do justice při tvorbě trestní spravedlnosti.

Další úspěšná činnost PMS je do značné míry závislá na úspěchu celé reformy trestní justice a rovněž probíhající reformy sociálních služeb v České republice

Přestože PMS působí v trestní justici již několik let, stále se nacházíme ve fázi rozvoje. Je tedy nutné její činnosti a aktivity důsledně rozvíjet a upřesňovat, a také pružně reagovat na měnící se situaci v oblasti trestné činnosti. Současná trestní politika ČR je otevřena uplatňování alternativních sankcí a opatření. PMS by zde měla plnit jednu z klíčových rolí. Uplatňované změny při řešení trestních konfliktů mají první pozitivní výsledky v praxi. Pomalu se začínají dařit snižovat počty osob ve výkonu trestu, počet uložených trestů obecně prospěšných prací je v letošním roce vyšší než počet uložených nepodmíněných trestů. Dochází k postupnému zpřesňování spolupráce mezi službou a dalšími justičními složkami. Spolupráce s nevládními organizace je na všech úrovních velice intenzivní.

Rovněž v oblasti zahraničních vztahů je PMS velice aktivní. Intenzivně spolupracuje

se zeměmi např. Visegradské skupiny a dalšími zeměmi, které přistupují do Evropské Unie. Stejně tak spolupracuje se zeměmi západní Evropy, které mají dlouholetou tradici probace a mediace.

Vytvoření této práce mi umožnilo získat mnoho nových poznatků v oblasti alternativního řešení trestních věcí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy:

1. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998
2. MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B., CHALUPOVÁ, J., HALÍK, T.: *Práce s rizikovou mládeží*, 1. vyd. Praha: Portál, 1996
3. JUDr., PhDr. VUJTĚCH, J., JUDr. HANÁK, V., JUDr. KARABEC, Z. CSc.,
Mgr. KOTULAN, P., Mgr. MALINOVÁ, K., RNDr. MUSIL, S., PhDr. SCHEINOST, M.:
Výzkum institutu obecně prospěšných prací, 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální
prevenci, 1998
4. SOTOLÁŘ, A., Púry, F., Šámal, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, C.H.BECK,
Praha 2000

Zákony:

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Periodika:

Materiály střediska PMS

Elektronické materiály:

www.pmscr.cz

www.sagit.cz

www.justice.cz

PŘÍLOHY

Příloha číslo:

1. Požadavek na vykonání obecně prospěšných prací
2. Původní formulář odsouzeného k trestu obecně prospěšných prací
3. Poučení o výkonu trestu OPP
4. Vzor formuláře, pokud si klient zajistí organizaci, kde bude vykonávat trest OPP sám
5. Harmonogram prací v rámci výkonu OPP

Příloha č. 1 - Požadavek na vykonání obecně prospěšných prací

V Z O R

Středisku Probační a mediační služby v Rychnově nad Kněžnou dne 31.12.2006

(v kopii Okresnímu soudu v Rychnově nad Kněžnou)

POŽADAVEK NA VYKONÁNÍ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Název instituce: Nízkoprahové centrum pro mládež KAM

Zřizovatel, adresa, IČ: Občanské sdružení VIA COMMODA, Komenského 39,
Rychnov nad Kněžnou

Předmět činnosti: Centrum nabízí volnočasové aktivity pro neorganizovanou mládež

Požadujeme výkon těchto prací: Malířské, úklidové, natěračské, údržbářské

Rozsah (předpokládaný počet hodin za rok): 300 hodin

Kolik lidí můžeme současně zaměstnat: 3

Termín provedených prací (celoročně, sezónní, atd.): Pouze v pracovní dny (vždy od 13.00 hod. do 20.00 hod.)

Zvláštní požadavky: Není vhodné pro ženy

Bereme na vědomí povinnost sdělit místnímu středisku Probační a mediační služby a soudu každou podstatnou změnu těchto požadavků.

Odpovědná kontaktní osoba (jméno a příjmení, tel., e-mail, podpis, razítko organizace): Libor Tichý, 494 534 488, via.commoda@tiscali.cz

Příloha č. 2 – Průvodní formulář odsouzeného k trestu obecně prospěšných prací

Jméno, příjmení, titul	Bydliště	Datum narození
		Doklad totožnosti
Výše trestu (počet hodin)	Jednací číslo	(datum vyhotovení usnesení)
	(soud)	
	(probační služba)	
Datum projednání podmínek výkonu trestu OPP (uveďte datum, kdy se klient dostavil do vaší organizace a dohodl se s vámi na podmínkách výkonu trestu)	Datum zahájení výkonu trestu OPP (uveďte datum, ve kterém se klient zavázal nestoupit trest, může zde být zaznamenáno, že bude docházet každou sobotu a neděli, případně předpokládané datum ukončení trestu; aktuální informaci o datu zahájení výkonu OPP předat probačnímu úředníkovi)	
Jméno kontaktní osoby, telefon (uveďte jméno a kontakt na zástupce vaší organizace, který bude mít na starost zadávání práce klientovi, evidenci odpracovaných hodin, atd.)	Místo vykonávání trestu OPP (uveďte konkrétní místo, kde bude trest vykonáván, níže pak případný kontakt na pracovníka vaší organizace, u kterého se bude klient hlásit - pokud se jedná o odlišnou osobu, než je uvedena v levé části tabulky)	
Popis práce, specifikace apod. (uveďte konkrétní popis práce klienta. Ten by měl vycházet z požadavků vaší organizace a následného usnesení o nařízení trestu obecně prospěšných prací. Doporučujeme vypsát všechny vykonávané práce pokud možno konkrétně)		
Poučení o BOZP a PO (datum a podpis klienta)	Nejsem si vědom zdravotních ani jiných překážek, které by mi bránily ve výkonu určených prací (datum a podpis klienta)	
Tyto údaje vyplňte až po ukončení výkonu trestu, poté je zašlete probační službě		
Práce provedeny ve stanoveném rozsahu hodin, dne		
Datum a podpis odpovědné osoby		

Příloha č. 3 – Poučení o výkonu trestu obecně prospěšných prací (dále jen OPP)

§ 45 trestního zákona

- 1) Soud může uložit trest OPP, odsuzuje-li pachatele za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného tr.činu a možnosti nápravy pachatele uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.
- 2) Za podmínek uvedených v odst. 1 lze trest OPP uložit, i když ve zvláštní části tohoto zákona není stanoveno. Může být uložen jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu. Nelze však uložit trest OPP vedle trestu odnětí svobody.
- 3) Trest OPP záleží v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům.

§ 45a trestního zákona

- 1) Trest OPP může soud uložit ve výměře od 50 do 400 hodin. Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přeměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 326 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou tr. činem způsobil.
- 2) Při ukládání trestu OPP přihlédně soud ke stanovisku pachatele, k možnosti uložení tohoto trestu a k jeho zdravotní způsobilosti. Trest OPP neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.
- 3) OPP je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený:
 - a) nemohl práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky
 - b) zdržoval se v cizině
 - c) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.
- 4) Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nevedl řádný život, nebo zaviněně nevykonával ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu, přitom i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu OPP se počítají za jeden den odnětí svobody.
- 5) Na pachatele, kterému byl uložen trest OPP se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.

§ 335 trestního řádu

- 1) Trest OPP odsouzený vykonává v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Se souhlasem odsouzeného může být trest vykonáván i mimo tento obvod.

§ 336 trestního řádu

- 1) Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má vykonat trest OPP stane vykonatelným, předseda senátu jeho opis zašle okresnímu soudu, v jehož obvodu má odsouzený trest vykonávat.
- 2) O druhu a místě výkonu OPP rozhodne okresní soud uvedený v odst. 1. Přitom vychází z potřeby výkonu prací ve svém obvodu a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. Odsouzeného zároveň poučí o povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení rozhodnutí na obecní úřad nebo instituci, u nichž má OPP vykonávat k projednání podmínek výkonu trestu.
- 3) O nařízení výkonu trestu OPP soud vyrozumí probačního úředníka, který provádí kontrolu nad výkonem tohoto trestu; probační úředník při výkonu kontroly postupuje

v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou OPP vykonávány.

§ 337 trestního řádu

Nesplní-li odsouzený povinnost stanovenou v § 336 odst. 2) nebo bez závažného důvodu neprovádí určené práce, obecní úřad nebo instituce, u nichž mají být OPP vykonávány, to sdělí soudu. Zároveň mu sdělí, vykonal-li odsouzený trest OPP.

§ 339 trestního řádu

- 1) Předseda senátu na potřebnou dobu odloží nebo přeruší výkon trestu OPP, jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat.
- 2) Výkon trestu OPP na těhotné ženě a matce novorozence předseda senátu odloží nebo přeruší na dobu jednoho roku po porodu.
- 3) Z jiných důležitých důvodů může předseda senátu výkon trestu OPP odložit na dobu nejvýše tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl trest uložen, nabylo právní moci.
- 4) Doba, po kterou byl výkon trestu OPP odložen nebo přerušen se nezapočítává do lhůty jednoho roku, v níž má být trest OPP nejpozději vykonán.

§ 340 trestního řádu

- 1) Předseda senátu odloží nebo přeruší výkon trestu OPP, je-li odsouzený povolán k výkonu vojenské služby nebo civilní služby.

§ 340a trestního řádu

- 1) Předseda senátu upustí od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen trest vykonat.

§ 340b trestního řádu

- 1) O přeměně trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž mají být OPP vykonávány, probačního úředníka nebo i bez návrhu.

Příloha č. 4 – Vzor formuláře, pokud si klient sežene organizaci, kde bude vykonávat trest OPP sám

Datum	Druh práce a místo práce	Počet odpracovaných hodin	Podpis poskytovatele práce	Podpis klienta

Důležité informace, které bych měl/a znát pro úspěšný výkon trestu obecně prospěšných prací (OPP):

1. Výkon trestu obecně prospěšných prací spočívá v mé povinnosti osobně a bezplatně ve volném čase (tzn. v době mimo běžné zaměstnání), odpracovat soudem stanovený počet hodin na soudem určeném místě.

V mém případě mi soud uložil hodin OPP a výkon práce mi stanovil odpracovat v organizaci.

2. Po vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP jsem povinný/á dostavit se **do 14 dnů** do organizace, kde budu práci provádět.

3. Před zahájením vlastního výkonu práce budu zástupcem dané organizace seznámen s podmínkami a pravidly během výkonu práce a budu mít možnost sjednat s daným pracovníkem organizace přesný časový plán mé práce. Základními pravidly, které budu povinen/a během výkonu práce dodržovat, jsou:

- pracovat dle sjednaného časového plánu
- v případě zdravotního nebo jiného závažného důvodu, jež mi bude v práci dle plánu bránit, předem svou nepřítomnost danému pracovníkovi organizace omluvit (v případě pracovní neschopnosti jsem povinný/á potvrdit tuto skutečnost dokladem o pracovní neschopnosti vystavenou lékařem)
- v případě pozvání probačního úředníka/asistenta dostavit se na dané středisko probační a mediační služby

4. V případě, že budu dlouhodobě práce neschopný/á, jsem povinný/á neprodleně sdělit tuto skutečnost mimo danému pracovníkovi organizace i danému úředníkovi/asistentovi střediska probační a mediační služby. Pro potvrzení této skutečnosti jsem povinný/á předložit zprávu lékaře + doklad o pracovní neschopnosti.

5. Pokud v mém životě nastane závažná změna situace, která mi bude bránit ve výkonu práce v rámci trestu OPP (např. dlouhodobě se zhorší můj zdravotní stav, obdržím povolání k výkonu vojenské služby nebo náhradní civilní služby, zjistím, že jsem těhotná), mohu soud požádat o odklad nebo přerušování výkonu trestu.

6. V případě, že budu v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě pracovní neschopný/á trest OPP vykonat, soud na základě mé žádosti rozhodne o upuštění od výkonu trestu OPP.

7. Uložené práce v rámci trestu OPP musím vykonat **nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy mi soud výkon tohoto trestu nařídil.**

Práce uložené v rámci trestu OPP musím tedy vykonat nejpozději do

8. V případě, že práce uložené mi v rámci trestu OPP ve stanovené době zaviněně nevykonám, soud mi **trest OPP přemění v trest odnětí svobody. Každé dvě i jen započaté, ale nevykonané hodiny práce v rámci trestu OPP se počítají jako jeden den svobody.**

9. Trest OPP mi může soud přeměnit na návrh instituce, kde práce v rámci trestu OPP vykonávám nebo na návrh probačního pracovníka (ale i bez podání těchto návrhů). Soud může o přeměně trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody rozhodovat i v průběhu výkonu trestu OPP (tedy dříve než po uplynutí jednoho roku od nařízení trestu). Důvody tohoto rozhodování jsou zejména:

- během výkonu trestu OPP nevedu řádný život (např. dopustil/a jsem se další trestné činnosti, neplním soudem stanovené přiměřené povinnosti a omezení)
- opakovaně přes výzvy probačního úředníka neplním povinnosti, které jsem si s daným pracovníkem organizace dohodl/a (např. nepracuji dle časového plánu prací)

Jakmile práce uložené v rámci trestu OPP vykonám, hledí se na mne jako bych nebyl/a trestán/a. To znamená, že mi v případě mé žádosti o výpis z rejstříku trestů bude vystaven výpis bez záznamu o uloženém trestu.

Poznámky:

Jméno a příjmení probačního úředníka/asistenta, který můj případ vede:

Telefon:

Adresa střediska Probační a mediační služby

Jméno a příjmení kontaktního pracovníka instituce, kde trest OPP vykonávám:

Telefon:

Adresa instituce:

Příloha č. 5 - Harmonogram prací v rámci výkonu OPP

Připojená tabulka je návrh struktury harmonogramu. Instituce vypracovává a formuluje harmonogram podle svých potřeb a možností klienta. Práce může být plánována různě, podle časového hlediska (po dnech, týdnech, apod.) nebo úkolově. Na vypracování harmonogramu se podílí i klient, a dohodnuté termíny jsou pro něho závazné. Klient obdrží kopii harmonogramu.

Datum	Počet vykonaných hodin	Náplň a místo práce	Podpis kontaktní osoby	Podpis odsouzeného	Poznámky
1. možnost (doporučujeme)					
25.2.2005	4	Vymalování místností	Ing. Novák	Josef Malý	Od 15,30 do 19,30
26.2.2005	5	Úklid po malování	Ing. Novák	Josef Malý	Od 14,30 do 19,30
3.3.2005	4	Pomoc při stěhování	Ing. Novák	Josef Malý	Od 15,30 do 19,30
2. možnost					
5.3.2005	300	Bude pracovat každý pracovní den od 7.00 do 15.30 hod. až do vykonání trestu	Ing. Novák	Josef Malý	Práce byly ukončeny dne 30.4.2005.

Název práce	Probační a mediační služba
Autor práce	Věra Vernerová
Obor	Veřejná ekonomika a správa
Rok obhajoby	2007
Vedoucí práce	JUDr. Bc. Karel Rohr
Anotace	<p>Bakalářská práce se zabývá problematikou Probační a mediační služby a to jak v českém, tak i v mezinárodním kontextu. První část práce je věnována popisu základních pojmů – probace, mediace a alternativní řešení trestních věcí a související pojmy. Druhá část obsahuje popis probační a mediační služby v mezinárodním kontextu a v České republice. Jsou zde popsány cíle, zásady, principy, oblasti a nástroje činnosti služby. Třetí část charakterizuje mediační a probační aktivity v různých fázích trestního procesu. Ve čtvrté části jsou zmíněna alternativní řešení trestních věcí. Pátá část je věnována jedné z nejpoužívanějších forem alternativního řešení trestních věcí - obecně prospěšným pracím. Závěr obsahuje krátké zhodnocení Probační a mediační služby v ČR.</p>
Klíčová slova	<p>Alternativní trest, kriminalita, mediace, mediační služba, obecně prospěšné práce, obviněný, odsouzený, pachatel, probace, probační dohled, probační pracovník, přípravné řízení, trest odnětí svobody, trestní řízení, trestní věc, vykonávací řízení</p>